

Skönt och ont att sluta le

Det har sina sidor att gå från kvinna till man på en teaterscen

Drag king-gruppen Subfrau löser upp de traditionella könsrollerna på teaterscenen. Skådespelarna växlar fritt mellan manliga och kvinnliga roller, kroppsspråk och tonarter.

Men hur bär man sig åt för att lösa upp gränserna? Arbetaren har mött gruppen under deras turné i Norden.

AV CARL-MAGNUS HÖGLUND

DANS- OCH TEATERGRUPPEN Subfrau har spelat drag king-föreställningar på teaterscener och krogar över hela Norden sedan de bildades 2001. Nu i vår är de ute på turné med sin hittills största produktion, *The Subfrau Acts*, som är en fartfylld blandning av modern dans, teater och musikal.

Drag king och drag queen har inom queer-teori och homo, bi och trans-rörelsen blivit symboler för att könsrollerna är socialt konstruerade och att de därmed kan omskapas genom att man helt enkelt vägrar att acceptera dem som givna. Den som medvetet klär ut sig till det motsatta könet och spelar ut den rollen avslöjar samtidigt att hela genusystemet är ett spel.

I programbladet skriver Subfrau: "Gender is about performing. Gender roles are masks and costumes. Gender is about choice."

– Utgångspunkten i *The Subfrau Acts* är: Vad är en man och vad är en kvinna? Och vad händer när vi löser upp de traditionella rollerna, säger Ida Løken, en av fyra skådespelerskor i Subfrau som medverkar i den aktuella föreställningen.

Jag träffar henne och de tre andra skådespelerskorna Lotten Roos, Sonja Ahlfors och Joanna Wingren på Folkteatern i Göteborg dagen efter deras första spelning i staden. Den var liksom de två kommande föreställningarna utsäld till sista bänk.

I SUBFRAUS TIDIGARE föreställningar har de endast spelat drag kings, men i *The Subfrau Acts* går de vidare ett steg och växlar fritt mellan könen. Resultatet blir att publiken inte hänger med i svängarna och de ombytliga karaktärerna uppfattas emellanåt som helt androgyna.

Egentligen består Subfrau av åtta kvinnor från Sverige, Finland, Norge och Island, men på grund av att flera är gravida var det bara fyra som kunde delta i årets föreställning. De träffades som teaterstuderande på kursen Nordiska Magisteråret vid teaterhögskolan i Helsingfors 2001 där de bland annat fick genomgå workshopen "Gender as construction – drag king for a day" med den amerikanska drag king-artisten Diane Torr.

Under tre veckor provade de på att prata, röra sig och uppföra sig som män genom att bland annat följa efter och imitera män på gatan. De byggde också upp varsin egen manlig karaktär som de sedan spelade på skolans teaterscen och även använde sig av ute bland allmänheten.

– Det kändes som en omöjlig uppgift att spela man. Men i och med att workshopen var tre veckor lång tvingades man försöka. Det var som att gå in i stort mörkt rum. Det öppnade mig; om jag kan göra det här kan jag göra vad som helst på scenen, säger Sonja Ahlfors och Ida Løken fyller in:

– Det är det ultimata rollarbetet. I början tänkte jag att om jag lyckas lura publiken att jag är en man, då är jag en riktig konstnär.

För även om könsrollerna inte är biologiskt bestämda är de så pass hårt inlärdade att de har blivit ett med kroppens rörelsemönster. För att komma förbi dem menar Subfrau att man måste gå tillbaka till barnkroppen, som ännu inte är koloniserad av samhällets köns-ideologier.

FÖRSTA STEGET FÖR att lära sig spela man var därför att lära av alla små reflexmässiga beteenden som hör "kvinnligheten" till.

– Det första man fick lära sig som man var att släppa tvånget att le. Det var både skönt och smärtsamt, eftersom varje kvinna förväntas gå omkring och le och hålla upp stämningen, säger Ida Løken.

Workshopen gav också insikter i hur villkoren för manliga och kvinnliga karaktärer skiljer sig åt. Som män på scenen tilläts de ta mer plats och tid. De manliga karaktärerna är också påfallande ofta subjekt i teaterpjäser, medan kvinnorna är objekt. Det påverkar sättet att agera på scen och relationen till publiken.

– Det är det här med blicken. En manlig rollinnehavare ska titta på publiken, med en kvinnlig roll är det tvärtom. Henne ska publiken titta på, säger Ida Løken.

Diane Torr's workshop var en stark upplevelse och blev startskottet för Subfrau.

– Under vår skoltid hade vi spelat alla de stora klassiska pjäserna. I dem innehas huvudrollen oftast av män, medan kvinnor har en uppbackande sidoroll. När Diane Torr kom till oss hade vi därför en otrolig frustration som vi i workshopen omvandlade till positiv energi, säger Joanna Wingren.

ETT SYFTE MED SUBFRAUS "cross casting", att kvinnor spelar män och vice versa, är att vitalisera och modernisera teatern. De stora teaternas spelar fortfarande många klassiker och i dem finns en konservativ syn på könen som släpar efter det omgivande samhällets.

– Det finns väl en anledning till att klassikerna spelas, de har fortfarande något att säga oss, men man borde åtminstone göra något

När publiken går härifrån ska de vara gladda, starka Wingren och Sonja Ahlfors vänder hon upp och ner

och konfunderade, säger Ida Løken (längst till höger). Tillsammans med Lotten Roos, Joanna på könsrollerna med dans- och teatergruppen Subfrau.

med dem. Byta ut en huvudroll eller gröta om lite i dem, säger Lotten Roos.

När Subfrau spelade drag king-föreställningen *X och Y* på Helsingfors krogar 2001 var de banbrytande eftersom cross casting var nytt där. Sedan dess har Subfrau gjort ytterligare tre drag king-föreställningar trots att gruppens medlemmar numera är utspridda över Finland, Sverige och Norge.

När de inför den nya föreställningen ville utveckla sig anställdes två koreografer som skilda från varandra skapade varsin akt utifrån temat könsroller och vad som händer när de luckras upp. Ingen av de båda koreograferna, Arja Tiili från Finland och Sasha Pepelyaev från Ryssland, hade sysslat med genusfrågor innan.

– Det var ett medvetet val att arbeta med koreografer som inte hade någon genusmedvetenhet i bagaget. Vi själva hade sysslat så mycket med drag och könsroller och ville få in nya impulser, säger Joanna Wingren.

ARJA TIILI, EN AV FINLANDS hippaste koreografer just nu, utgick från tonårstiden när frågorna kring könsroller är särskilt känsliga. Scenen är en typisk nattklubb och skådespelerskorna spelar dels unga killar och dels sig själva som tonårsflickor. Med humor och inlevelse blottläggs hur trist stereotypa och ojämliga könsrollerna är.

"Det är det här med blicken. En manlig rollinnehavare ska titta på publiken, med en kvinnlig roll är det tvärtom. Henne ska publiken titta på."

Ida Løken och Joanna Wingren leker med könsrollerna.

FOTO: FABIAN BJÖRK